

NEXUS INSTITUUT

De Groene Amsterdammer

1 juli 2010

Mensen treffen elkaar alleen nog in het winkelcentrum Het algemeen belang. Michael J. Sandel.

Fragmenten

Sandel was te gast als spreker op de Nexus-conferentie die twee dagen na de Tweede-Kamerverkiezingen plaatsvond in het Concertgebouw in Amsterdam. En ofschoon het hoofdthema zich concentreerde op de culturele verschillen tussen de continenten, ging het gesprek voor en na de conferentie - hoe kan het ook anders - voornamelijk over de opkomst van Wilders. Hoe hadden we ons toch vergist in diens aanhang? Hoe hadden we kunnen denken dat het populisme op de terugtocht was? Wat wilde de PVV-stemmer eigenlijk? De verwarring was voelbaar in de zaal.

Zo niet bij Sandel. Hij glimlacht bescheiden maar instemmend als ik hem de volgende ochtend voorhoud dat de nervositeit in de bovenlaag over de opkomst van het populisme wel een beetje laat komt. Juist van beter gesitueerden zou je begrip en compassie verwachten voor de troebelen van de onderlaag, maar het tegenovergestelde lijkt het geval. Men sluit zich op in zelfverkozen cocons van weldenkende gelijkgestemden en hoopt dat de bui weer overwaait.

Moet niet juist de elite pogen een goede analyse te maken en met oplossingen te komen?

Michael Sandel: 'Het establishment neigt tot minachting voor populistten. Men voelt weerzin tegen kiezers die op populistische kandidaten stemmen. Maar je moet inderdaad juist proberen de frustraties en de angsten te begrijpen die voeding geven aan die populistische woede. Dat geldt niet alleen in Nederland met deze verkiezingsuitslag, maar ook voor de aanhang van de Tea Partybeweging en voor stemmers op populistten elders in Europa.' ...

Het is ontzettend moeilijk geworden om te discussiëren over waarden en moraal. Hoe komt dat, denkt u?

'In de publieke arena komen overwegingen van het algemeen belang bijna niet meer aan bod, ze zijn er bij wijze van spreken uitgeduwd. Ik zie daarvoor twee oorzaken. Ten eerste is er de aantrekkingskracht van de markt die de individuele vrijheid stimuleert, daar hebben we het zojuist over gehad. Een tweede belangrijke oorzaak is dat de mening heeft postgevat dat een tolerante samenleving neutraal behoort te zijn in morele kwesties. Dat is een vergissing, volgens mij, maar het is een invloedrijke aanname geworden in de democratische samenlevingen. Dan gaat het niet enkel om het idee dat de staat afzijdig moet blijven in kwesties van moraal; in feite vindt men dat het gehele publieke domein neutraal behoort te staan ten opzichte van waarden. Die opvatting wordt tegenwoordig breed gedragen. Ik ben ervan overtuigd dat dit een vergissing is. Mensen hebben grote behoefte aan een publieke sfeer die uitdrukking geeft aan hun waarden en hun identiteit. Ze hongeren ernaar. Een publiek domein dat doet alsof het streeft naar neutraliteit - wat überhaupt nooit kan worden bereikt - veroorzaakt een morele leegte. Die leegte wordt vervolgens heel gemakkelijk gevuld

door bekrompen, intolerante stemmen, bijvoorbeeld van fundamentalisten. Hun opkomst kan in elk geval deels worden verklaard uit het morele vacuüm in onze samenleving, dat is ontstaan uit de opvatting dat de publieke sfeer neutraal behoort te blijven.

De oplossing die ik bepleit is dat we in het publieke domein juist morele en spirituele stemmen uit alle richtingen verwelkomen om het gesprek te voeren over vragen van moraliteit en het algemeen belang. Het politieke debat zal ook moeten gaan over de vraag wat we verstaan onder het goede leven. Want dat goede leven is niet iets wat we louter als individuen kunnen vinden. Het goede leven heeft ook een gemeenschappelijke dimensie. Daarom kunnen we noties over het goede leven niet buitensluiten uit het politieke debat.'

Politici vragen zich niet zozeer af: wat willen we bereiken?, maar neigen vooral naar de technocratische benadering: langs welke weg lossen we problemen op?

'Wat je dan krijgt, is een *managerial* soort van politiek die niet gevoed wordt door overwegingen van inspiratie, moraal of ideologie. Het opent de weg voor uiteenlopende vormen van fundamentalisme en populisme. Deze bewegingen kun je beschouwen als pogingen om vraagstukken van zingeving en identiteit terug te brengen in het publieke domein. Dat zien we nu overal gebeuren. De opkomst van het populisme is het gevolg van de technocratische, marktgedreven politiek van de laatste decennia die onvoldoende heeft omgezien naar vraagstukken van identiteit en ons gezamenlijk belang.'

Je krijgt soms de indruk dat politici simpelweg niet meer weten wat hun waarden zijn. Niet dat ze niet willen; ze kunnen ze gewoon niet meer vinden.

'Ik denk inderdaad dat veel partijen uit het politieke midden en hun leiders domweg het morele en politieke voorstellingsvermogen missen om het politieke debat een nieuwe, noodzakelijk impuls te geven met behulp van taal die onze waarden uitdrukt. En voor zover dat het geval is, hebben we behoefte aan nieuwe politieke leiders en nieuwe politieke bewegingen. We zien nu de opkomst van een rechtse invulling van een politiek van identiteit, maar je kunt ook de opkomst van groene partijen deels beschouwen als een antwoord op de behoefte aan door waarden aangestuurde politiek. Maar het is waar, de meeste partijen in het politieke midden zijn erin tekortgeschoten een visie te formuleren op het gezamenlijk belang. Terwijl dat de centrale uitdaging is voor de hedendaagse democratische samenleving.' ...

We zullen ons moeten toelagen op de ontwikkeling van groepen en partijen die verbinding brengen in het maatschappelijk leven, die intermediairen in de samenleving en die vorm geven aan gedeelde identiteiten. En vanuit die gedeelde identiteiten kunnen we een pluralisme ontwikkelen, een oprecht pluralisme, dat bijdraagt aan een rijker democratisch burgerschap. Het is simpelweg niet mogelijk om een levendige democratie te onderhouden zonder een actief, goed functionerend maatschappelijk middenveld

Yvonne Zonderop

‘Houd oog voor de schaduwzijde’ Margaret MacMillan over ‘gebruik en misbruik van de geschiedenis’

Fragmenten

Onlangs was MacMillan uitgenodigd als een van de sprekers op de Nexus-conferentie in Amsterdam voor internationaal vermaarde intellectuelen.

Historici moeten zich steviger roeren in maatschappelijke en politieke debatten. En onzinnig bestrijden. Tot haar spijt stelt ze vast dat de geschiedswetenschap zich ‘in zichzelf heeft gekeerd’, met specialistisch taalgebruik. “En als historici hun werk niet toegankelijk maken voor het grote publiek, zijn anderen er als de kippen bij om dat wel te doen.”

Is er veel slechte geschiedenis?

“Ja. Historisch drama op tv en historische films zijn erg populair. Het meeste ervan is niet erg goede geschiedenis. Ik herinner me een Robin Hood-verfilming van een jaar of vijftien geleden waarin Maid Marian praat als een feministe.”

Zoals Jezus in de jaren zestig en zeventig werd neergezet als een soort communist.

“Precies. Of Julius Caesar als multiculturalist. Mensen projecteren onderwerpen van nu op het verleden...”

Mythevorming speelt een belangrijke rol in MacMillans boek *The Uses and Abuses of History*. De uitvinding van de natiestaat, vanaf de 18e eeuw in Engeland en later in de rest van Europa, is altijd gepaard gegaan met het bedenken van en koesteren van mythes. Gevraagd naar de krachtigste en schadelijkste mythes antwoordt MacMillan:

“De mythe dat er altijd een Duitse natie is geweest, en dat het Duitse volk afstamde van een ander en beter ras dan de volkeren uit de buurlanden. En onzinnige, maar zeer destructieve mythe. En de mythe van een eeuwenoud Servisch volk dat altijd aan het front had gestaan in de strijd tegen de moslims. Sommige Serviërs vochten met de Ottomanen, anderen vochten tegen hen. Dit eenzijdige verhaal leidde mede tot de gruwelen van de Joegoslavische burgeroorlog.

Zijn leiders met historische kennis betere leiders?

“Niet per se, maar historische kennis stelt ze in staat om betere beslissingen te nemen. Je kunt parallellen trekken met het verleden. Waar moeten we op bedacht zijn als we naar dat land gaan, wat vinden mensen belangrijk? Ik denk dat Churchill een betere leider was dan Bush omdat hij zich dit soort vragen stelde. Bush wist niets af van Irak en, zorgwekkender, zijn staf evenmin

Arnoud Veilbrief

‘Wij Amerikanen zijn pompeuze figuren’

Fragment

Europese cultuur tegen Amerikaans massavermaak: is het een reële tegenstelling? In ieder geval was het vorige week het thema van de Nexus-conferentie.

“Het is niet aan Europa de beschaving te redden. Die moet juist gered worden van Europa.” Hoewel Robert Kagan zijn sarcasme tot de zaal richt, spreekt hij in feite tegen Dominique de Villepin. De Franse presidentskandidaat voor 2012 heeft de militaire mislukkingen en moerassen van Amerika opgesomd. Kagan en De Villepin zijn op 11 juni te gast op de Nexus-conferentie in het Concertgebouw. Onder het grote Maarschalkerweerdorgel debatteren zij over het thema Superman ontmoet Beethoven.

Henk Rijkers

NOVA
18 juni 2010

Concurrentie voor Nicolas Sarkozy

<http://www.novatv.nl/page/detail/uitzendingen/7881/Concurrentie+voor+Nicolas+Sarkozy>

In 2012 wil hij de verkiezingsstrijd aangaan met de huidige Franse president Nicolas Sarkozy: de voormalige premier en oud-minister van Buitenlandse Zaken Dominique de Villepin. Hij was even in Nederland voor de Nexus-conferentie. Correspondent Saskia Dekkers spreekt met hem, onder meer over de positie van Geert Wilders in Nederland.

“Je moet proberen te begrijpen wat een burger, een kiezer bang kan maken. De politiek hoort uitleg te geven en niet toe te geven aan impulsen, aan de verleiding van het isolationisme, het populisme, en laster. Dat leidt namelijk duidelijk niet tot een oplossing. Het is absoluut niet het juiste antwoord op de problemen. Je moet vasthouden aan de basis. Dus aan de humanistische politiek die ons moet gaan leiden in het weerstaan van extremisten, en van sektarisch en racistisch gedrag dat onacceptabel is. We kennen in onze landen een grens. Als je op dergelijke punten toegeeft, is het hek echt van de dam.”

“De verantwoordelijkheid van Europa is enorm. Zodra een bestuurder, een Fransman, Nederlander, een Europeaan, niet doet wat hij moet doen, of incompetent is, moedigt dat populisme aan, en het leidt tot extremisme en onbegrip. Wij moeten de burger bewijzen dat onze antwoorden tot goede resultaten leiden.”...

“En dan merk je dat Europa leiderschap ontbeert. Europa heeft geen leiders die een voortrekkersrol kunnen spelen, naar wie wereldwijd geluisterd wordt. Naar welke Europese stemmen luistert men in het Midden-Oosten en elders? Luistert men naar Merkel of Sarkozy? Naar die stemmen wordt niet geluisterd. En dat terwijl Europa een wereldmacht is. Europa wordt gerespecteerd en bewonderd, maar telt niet mee. Dat doet mij als Europees burger veel verdriet.”

Waarin schieten de Europese leiders tekort?

"Ze ijveren voor persoonlijke ambities, niet voor een gemeenschappelijk doel. De hoofdrolspelers uit de Europese geschiedenis, de grondleggers, waren bereid zich hard te maken voor hun overtuigingen. Zulke mensen zijn er nu niet. We hebben geen mannen en vrouwen met visie."

De Morgen

16 juni 2010

Wie altijd de waarheid zegt, heeft weinig vrienden

Michael Sandel, de Steve Jobs van de Amerikaanse politieke filosofie, gaat in zijn boek *Rechtvaardigheid* op zoek naar wat wel en niet kan.

Jaarlijks nodigt het Nederlandse Nexus Instituut, een organisatie die de Europese cultuur wil onderzoeken en promoten, veertien beroemde wetenschappers en kunstenaars uit om over een bepaald thema te discussiëren. Deze keer was dat 'What's Next for the West? Superman meets Beethoven', en tot de genodigden behoorden George Steiner, Dominique de Villepin, Volker Schlöndorff, Colm Tóibín en Robert Kagan.

In feite stonden twee vragen centraal: leidt kunst tot civilisatie en wat heeft de toekomst in petto voor ons Avondland.

Marnix Verplancke

NRC Boeken

14 juni 2010

Supermannenstrijd

Fragmenten

Robert Kagan, Kishore Mahbubani en Dominique de Villepin drukken armpje op de Nexus-conferentie

Motto was dit jaar *Superman meets Beethoven - What's next for the West?* Waar Nexus is, is het thema van Europese waarden, van hoge cultuur en de (bedreigde) toekomst daarvan nooit ver weg - kan Superman de wereld nog redden, of moet Beethoven de mensheid 'het goede en edele' teruggeven? Robert Kagan trapte het middagdebat af door op te merken dat het een 'typisch Europese fantasie' is om te verwachten dat Superman en Beethoven ooit bij elkaar in de buurt zouden komen. Na de Tweede Wereldoorlog was het in de VS niet de vraag hoe de Europese beschaving te redden, maar hoe de beschaving te redden van Europa. Europeanen begrijpen volgens Kagan nog steeds niet hoezeer Amerika van hen verschilt en hoe negatief

Amerikanen in de grond over Europa denken. „De mensenrechten mogen dan universeel zijn, Amerikanen hebben nog steeds het idee dat zij de enige zijn die de verspreiding daarvan toevertrouwd kan worden."

De Villepin sloeg onmiddellijk terug. "Dank, Superman, voor Lehman Brothers. Dank voor Goldman Sachs en de financiële crisis. Dank voor Irak en Afghanistan. Amerika is geen Superman maar een Frankenstein, het creëert catastrofes in plaats van dat het die bestrijdt. Ondertussen is er een nieuwe Superman opgestaan, de nederige chinese arbeider die achttien uur per dag werkt en zo de wereld verandert.

"Ja, daar zit ik dan, de eenvoudige, nederige Aziaat, tussen de eloquente geleerde en de beroemde staatsman," monkelde Mahbubani. Zijn boodschap was dat Europa en Amerika verzonken in zelfreflectie, terwijl elders de wereld druk bezig was zich de moderniteit in te werken. En wat die westerse waarden betreft, die worden overal behalve in het Westen gezien als dubbelhartig, zie Palestina.

Dat was te veel voor Robert Kagan, ten tijde van de Irakoorlog adviseur van de regering Bush, dezelfde regering aan wie De Villepin, toen minister van Buitenlandse Zaken, de steun van Frankrijk onthield. "Amerikanen zijn misschien het zelfgenoegzaamst," vuurde hij, "Maar anderen halen ons snel in. Waarom knapt Azië de problemen van de Korea's zelf niet op? Hoe zit het met de Aziatische harmonie in Birma? En was de Kosovo-oorlog soms zo legaal?" Later op de avond zou Beethovens negende symfonie uitgevoerd worden, met het beroemde slotkoor Alle Menschen werden Brüder. Bij de drie voornoemde heren aan tafel was daar nog niet veel van te merken.

Maartje Somers, met medewerking van Vera de Lange

NRC Handelsblad

8 juni 2010

Oum Kalthoum meets...

We beleven niet alleen een economische, financiële en geopolitieke crisis. Het gaat om een ongekende existentiële onzekerheid over onze westerse waarden. Rob Riemen zinspeelde al terecht op deze beschavingscrisis in zijn debat met Job Cohen, in *Buitenhof*, tien dagen geleden. Niet toevallig organiseert het Nexus Instituut, waar Riemen directeur is, later deze week een internationale conferentie onder de titel 'Superman meets Beethoven', waarbij Superman staat voor wetenschap, techniek en 'social engineering' en Beethoven voor het westerse beschavingsideaal.

Het Westen is geworden tot een democratische en bevoorrechte vrijplaats, dankzij wetenschap en technologie én dankzij filosofie en kunst, en de wisselwerking daartussen. Zelfs het begrip duurzaamheid is door diezelfde westerse samenleving benoemd en tot principe verheven. Maar de vraag is wat deze westerse verworvenheden nog betekenen in een wereld waar het zwaartepunt zich naar het oosten en zuiden verlegt. Ik durf wel te hopen op een nieuwe renaissance waar ideeën vanuit allerlei windstreken en cultuur- en vakgebieden met elkaar in dialoog gaan. Dus niet alleen Superman meets Beethoven, maar ook Oum Kalthoum meets

Steven Chu, Bill Gates, Vasili Grossman, Zaha Hadid, Clarice Lispector, R.K. Narayan, Sembène Ousmane, Craig Venter, Jaap van Zweden e tutti quanti. In een beschaafd land staan alle deuren wijd open. In een beschaafd land hebben cultuur en duurzaamheid alles met elkaar te maken.

Louise O. Fresco

NRC Weekblad

5 juni 2010

‘Europa is bezig zichzelf van de kaart te wissen’ Interview oud-premier Dominique de Villepin

Fragmenten

Wat houdt hem nu bezig? Hij heeft geen doorsnee-advocatenagenda. Vanavond op tv reageren op de Israëlische aanval op een pro-Palestijns hulpkonvooi. Volgende week naar Nederland Voor de Nexus-conferentie over westerse idealen. De week erop zijn eigen politieke partij oprichten, in de aanloop naar de presidentsverkiezingen van 2012. Dominique de Villepin (56) heeft weliswaar „op dit moment geen officiële functie, in de Franse regering, zoals hij het zegt, maar hij telt nog volop mee.

Hoe gaat u de economie en politiek opnieuw uitvinden, als politicus?

„Ik kom in opstand tegen de politiek als strijdperk waarin rekeningen vereffend worden. We zijn door de crisis in een nieuwe periode gekomen waarin eenheid en verbondenheid weer voorop moeten staan. Politiek moet geen poel van verdeeldheid meer zijn. De problemen kunnen niet worden opgelost door een politieke partij. Niet door een sterke man. Niet door een Staat. We moeten vertrouwen op samenwerking, op de collectieve dimensie, op het algemeen belang. Op lokaal niveau net zo goed als op nationaal niveau, op Europees en internationaal niveau. We hebben iedereen nodig die kan helpen de particuliere belangen te overstijgen die veel te lang de politiek hebben geleid. Ik heb het over economische belangen, over partijbelangen.”

Is Europa bezig zichzelf in de crisis opnieuw uit te vinden?

„Wat mij opvalt in het optreden van de Europese leiders is hun incoherentie, hoe ze opgeslokt worden door de korte termijn. [...] Volgens mij moet het overheidsoptreden altijd in het teken staan van de lange termijn.”

René Moerland

De Volkskrant
22 mei 2010

Straks kunnen we ook supermensen maken

Binnenkort spreekt Nick Bostrom in Amsterdam op de conferentie *What's Next for the West? Superman meets Beethoven*, georganiseerd door het Nexus Instituut. Ludwig von Beethoven geloofde in een beschavingsideaal waarin de kunstenaar de mensheid naar een hoger plan zou tillen. Dit ideaal is danig verwaterd, maar kan de wetenschap het stokje overnemen? Of is Superman het zoveelste voorbeeld van hoogmoed?

Onze levensloop wordt in hoge mate bepaald door toeval. Het is een gevaarlijke illusie te denken dat het menselijk tekort kan worden opgeheven, vindt Sandel. Hoe meer we geloven ons lot te kunnen beheersen, hoe slechter we bestand zijn tegen tegenslag. We worden geen Superman, maar een prinses op de erwt.

Bovendien ondermijnt het opvoeren van mensen de onderlinge solidariteit, aldus Sandel. Maatschappelijke verliezers zijn geen pechvogels meer, maar sukkel die onvoldoende hebben geïnvesteerd in de perfectonering van zichzelf. Voor zwakken en gehandicapten is geen plaats meer. Nu al worden ouders van kinderen met Down soms gevraagd waarom ze hun kind niet hebben laten weghalen.

Bostrom vindt de kritiek van Sandel speculatief en weinig rationeel. 'Zijn idee dat het leven een geschenk is snijdt alleen hout als je in God gelooft' zegt hij. 'God wil je natuurlijk niet voor het hoofd stoten door kritiek op zijn geschenk te leveren. Maar als je gelooft dat het leven je door de natuur in de schoot wordt geworpen, waarom zou je dan niet mogen veranderen?'

'De mens zet de natuur al op allerlei manieren naar zijn hand. Kanker en malaria zijn ook natuurverschijnselen', zegt hij. 'Het streven om de natuur te beheersen is typisch menselijk. We proberen de grenzen te verleggen.'

Ook het verschil tussen een therapie tegen ziekte en het 'verbeteren' van gezonde mensen is heel betrekkelijk, vindt Bostrom. 'Vaak is dat onderscheid helemaal niet zo makkelijk te maken. Is een vaccinatie een therapie of een verbetering van het immuunsysteem?'

Peter Giesen

Volzin
28 mei 2010

Beschaving

Het Nexus Instituut houdt op 11 juni haar volgende conferentie over de toekomst van onze beschaving: *'What's Next for the West? Superman meets Beethoven.'* Waarom geloven wij niet meer in *Alle Menschen werden Brüder* – waarom is Beethoven geen held meer?

Rob Riemen, oprichter en directeur van het Nexus Instituut, stelt dat er reden is te twijfelen aan de mogelijkheid tot verheffing: 'Meer democratie bracht niet meer menselijke broederschap; de economische groei bracht ook een mondiale milieucrisis; meer techniek geeft geen betere antwoorden op existentiële vragen; de financiële crisis vernietigt de sociale

cohesie; de welvaart heeft de agressie niet verminderd; en veel vertrouwen hebben we niet meer in de maatschappelijke elites. ...

Wat zou in de 21e eeuw ons beschavingsideaal moeten zijn? Is biotechnologie onze gedroomde toekomst- "we bouwen een chipje in en alles komt goed"? Kortom wie zijn onze helden?

Sprekers op de conferentie zijn o.a. George Steiner, Dominique de Villepin, Nick Bostrom; Russell Sherman speelt Beethoven.